

הנה העם היצא ממצרים

בלק שולח אל בלעם לספר לו 'הנה עם יצא ממצרים, הנה כסה את עין הארץ', אולם, כאשר הקב"ה שואל את בלעם מי האנשים האלה עמך? בלעם משנה הלשון ואומר: הנה העם היצא ממצרים ויכס את עין הארץ'.

יש כמה וכמה שינויים בין התוכן שבלק שלח להגיד לבלעם, לבין מה שבלעם אומר להקב"ה בחלום, רש"י הקד' מציין שתיים מהם, 'ארה לי' במקום 'קבה לי', שלשון 'ארה' יותר קשה מלשון 'קבה', כמו"כ 'וגרשתי' היינו, לגרשם כליל מן העולם, במקום דברי בלק שאמר 'ואגרשנו מן הארץ' בלבד, היינו ששנאתו של בלעם היתה שנאה שורשית לעומת בלק שרק פחד וחשש לשלומו ושלומו מדינתו.

ובס"ד נעמוד על עוד כמה שינויים בלשונם ונבארם.

בלק אומר פעמיים 'הנה', אחד על יציאתם ממצרים והשני על שכיסו את עין הארץ, אך בלעם מצמצם בלשונו רק לפעם אחת 'הנה'.

בלק אומר: 'עם יצא', לעומת בלעם שאומר 'העם', שמוסיף את ה' הידיעה, כלומר 'העם' הידוע.

בלק אומר הנה 'כסה' את עין הארץ, בלעם משנה ומשתמש במילה 'ויכס'.

בלק אומר בלשון עבר, עם יצא ממצרים, ובלעם הופך לשונו להווה, העם 'היוצא' ממצרים.

בס"ד נשתדל לבארם אחת לאחת למצא חשבון.

בלק סיפר את האירוע כמות שהוא, וכפל את המילה 'הנה', כלומר, הם תמיד בשמחה, (ולכן מצליחים). שהרי 'הנה' הוא לשון שמחה, כמו שפירש"י על הפסוק המבשר לאהרן הכהן על מתנות כהונה בפר' קרח 'הנה נתתי לך את משמרת תרומותי - הנה נתתי לך בשמחה, לשון שמחה הוא זה כמו שמות ד' הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (ספרי).

בלעם, בדברו אל הקב"ה ידע כמה כח יש בכל מילה ולכן צמצם את ענין השמחה ולא רצה להזכיר פעמיים, גם שינה לשון 'עם' ל'העם', לרמוז ולקטרג שהם רשעים, כמו שמביא רש"י בשם הספרי, על הפסוק 'ויהי העם כמתאוננים' - אין העם אלא רשעים וכן הוא אומר וכו' ומביא כמה דוגמאות.

בלעם לא רצה להשתמש במילה 'כסה', כי זה מרמז על ימי הרחמים המיוחדים לבני ישראל ובפרט קול השופר המסנגר עלינו ומזכיר את עקידת יצחק ככתוב 'תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו' ובמקום זה הוא השתמש במילה 'ויכס' שזה לשון שלילי של כסיסה וטחינה ושחיטה, שהרי כל מקום שנאמר בתורה 'ושחט' מתרגם אונקלוס 'ויכס'.

לכן גם שינה ואמר 'הנה העם היוצא ממצרים', בלשון הווה, כדי להזכיר חטאם, שהרי הקב"ה ציווה שלא לשוב למצרים, ובלעם רצה להדגיש שהם בחינת 'היוצא' שארץ מצרים עודנה נטועה בלבם, לרמז את מה שמסופר בתורה בענין זה כמה פעמים, שאמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', וכן 'למה העליתנו ממצרים' 'הלא טוב לנו שוב מצרימה' 'כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר' ועוד.

היוצא ממצרים

הוסיף יד"ו הרב שלום שכנא ב"ר נחום הכהן הי"ו למאמר דלעיל, כי דיבוריו של בלעם פעלו להיפך, שהקב"ה יודע כי 'העם' היינו הערב רב שהזדנו בנו, הם הם אותם הרשעים שרטנו והתלוננו וביקשו בכל הזדמנות לשוב מצרימה.

ואדרבא, בני ישראל הם אכן עם 'היוצא' ממצרים בלשון הווה, שאנו מזכירים יציאת מצרים כמה פעמים בכל יום. והלשון 'ויכס' שהוא לשון שחיטה, הוא לטובתנו, כי אנו מקריבים קרבנות לפניו יתברך ובזמן שאין ביהמ"ק קיים, כל נסיון שעומדים בו הוא זביחת היצר כדאיתא בספה"ק.

וישא בלעם את עיניו

בני הר' שלמה שליט"א הי"ו מבאר כך:

על הפסוק 'וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים', דרשו חז"ל בגמ' במס' ב"ב ס. א"ר יוחנן, מה ראה? ראה שאין פתחיהן מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חברו אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה' (רש"י מביא חלק מדברי הגמ').

במסכת סנהדרין קה: א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, וברש"י על במדבר כד, ו' אמרו רבותינו מברכותיו של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם כשאמר להשית אל המדבר פניו. וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין אותם קללות שבקש לומר וכו' כדאיתא בחלק'.

[אגב אורחא, סימן לזכרון, שני המימרות הם מ' יוחנן, ושמו מרמז על כך, האות המרכזית ח' היא צורת הפתח, והאותיות מימין י ו היינו ישראל ושכנו, האותיות משמאל נ ו ס"ת אין פתחיהן].

כלומר, כשבלעם נשא עיניו אל ישראל, ביקש לראות את גנותם, שפתחי אהליהם מכוונים זה כנגד זה.

דבר זה מרמז בטעמים שעל פסוק זה.

וישא בלעם - קדמא ואזלא, קיווה לראות פתחים מכוונים זה כנגד זה, כצורת הטעמים קדמא ואזלא, כך: ().

את עיניו - רביעי, הנקודה מורה על כך שראה רק בעין אחת, ככתוב שתום העין. או מרמז על החור שהיה לו בעין השתומה כפי שפירש"י.

וירא - פשטא, היינו, שראה שהוא פשוט, פתח אחד בלבד, אך לא פתח מול פתח.

וירא בלעם כי טוב בעיני ה'

ב' פעמים הלך בלעם כה וכה כדי לקבל נבואה מאת השי"ת ומה ששמע אמר לבלעם, בפעם השלישית 'וירא כי טוב' בעיני ה' לברך את ישראל וברך בלי ללכת לחפש נבואה.

בבריאת העולם התורה משתמשת במילים 'וירא כי טוב', זה נאמר ביום השלישי ונכפל בו 'כי טוב', וביום השלישי דייקא, כי התורה היא טוב ונתינתה לישראל היא טוב, שנא' 'כי לקח טוב נתתי לכם' ועל נתינת התורה לישראל דרשו חז"ל: תורה משולשת לעם משולש ביום משולש בחודש שלישי וכו', לכן בברכה זו הוא אומר 'מה טובו אהליך יעקב', טובו לשון רבים היינו הכפלת טוב, שנאמר בו פעמיים 'כי טוב'.

זה גם נרמז בטעמים 'כי טוב' גרשיים, היינו לשון הכפלה, הן בשם והן בצורת הטעם, כזה: ((.

גם נרמז שזה היה אחרי ב' פעמים קודמות, ככתוב בהמשך הפסוק 'ולא הלך כפעם בפעם' ופירש"י 'כאשר עשה שתי פעמים' והיינו 'גרשיים' שנגרש ב' פעמים מהקב"ה ומבלק, אשר כעס עליו שעשה היפך רצונו ובקשתו.

ולכן, הטעם על 'בעיני' הוא מהפך, כלומר, עיני ה' אל יראיו 'ויהפך ה' את הקללה לברכה'.

ברח לך אל מקומך

אמרו חז"ל, שהאותיות א' ע' מתחלפות ואכן מצינו בש"ס כמה פעמים בירור לגבי מילים, האם מתחיל עם א' או ע', לדוגמא: גחלים שיש בהם אש, האם הם נקראים גחלים 'אוממות או עוממות' ועוד כיוצ"ב.

ולא רק בגמ', אלא שיש מילה בתורה שיש נדון בין האותיות א' ע' שמתחלפות לגבה, בפסוק בתחילת חומש בראשית: 'ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור' - בתורתו של רבי מאיר נמצא כתוב 'כתנות אור', סימן לדבר רבי מאיר לשון אור.

יש קשר בין אור לעור, כי האור משזף את העור ומכהה את אורו ומשחירו עד שמשחירו, כפי שאנשי כוש המתגוררים במקומות שאור השמש מכה בהם, עורם שחום ושחור.

בלק קרא לבלעם לקלל את ישראל כי הם מחשיכים לו את מאור העיניים וכך אמר לו: 'הנה עם יצא ממצרים, הנה כסה את עין הארץ' ומקרא מלא דיבר הכתוב בפרשת בא במכת ארבה 'ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ', היינו, שכיסוי עין הארץ הכוונה 'מחשיכים' ובודאי אמר לו דברים אלו כדי לבקש ממנו לבוא ולפעול ההיפך, להחשיך אותנו ומזלנו.

עם ישראל מלאי אור הם, מקיימים נר מצוה ותורה אור, ולכן בתורתו של רבי מאיר כתוב כתנות אור, כי התורה והמצוות הם הלבוש שעוטף אותנו באור ובלעם רצה להפוך את אורם לעורם בחינת 'זאת ערום ועריה' - עירום וערמה.

בלעם ניסה בכל כוחו לעשות זאת, אך בסוף נאלץ לסגת בבוש פנים ולהודות, שכשם שהכושי אינו יכול להפוך את עורו ככתוב 'היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו'? כך אי אפשר להפוך את בני ישראל מאור לעור חשור.

לכן גער בו בלק ואמר לו 'ברך לך אל מקומך' ר"ת בלע"ם, רק שהאות ע' מתחלפת באות א', כלומר, קראתך לקללם שיהיה האות ע' בעורם אך נשאר אות א' אור וכך ישאר לעד.

ברח לך

כאשר ראה בלק כי בלעם לא סיפק את הסחורה, הוא מגרש אותו בבוש פנים ואומר לו 'ברח לך אל מקומך' יש חשבון בכל מילה שהוא אומר לו במשפט זה.

'ברח' בגימ' 'בפינחס' (210), כי מיתתו היתה בידי פינחס, כדאיתא בגמ' סנהדרין קו: 'בלעם חגירא קטיל יתיה פנחס' (בלעם החיגר נהרג ע"י פינחס).

'לך', זה משקל נגד על מה שאמר לו הקב"ה מיד בתחילה 'אם לקרא לך באו האנשים', ופירש"י אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר, קום לך אתם. ולכן עקץ אותו באומרו 'ברח לך', זה מה שנשאר 'לך', לא ממון ולא כבוד.

'אל מקומך', בלעם שיווה עצמו כמנהיג האומות, כאילו הוא דומה לאברהם שהתחיל בעיר ארם ואח"כ מנהיג לכל האומות, כדאיתא בגמ' ברכות 'בתחילה נעשה אב לארם ולבסוף נעשה אב לכל העולם כולו', בלעם אף הוא התגורר בארם ככתוב 'מן ארם ינחני בלק' וחשב להיות מנהיג האומות. ולכן עשה לעצמו הנהגות כמו שעשה אברהם, כמו שמצינו בעקידה: 'וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו' כך גם עשה בלעם 'ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתנו' ואח"כ נאמר 'ושני נערי עמו'.

אך במידותיו הוא ההיפך הגמור מאברהם אבינו, כדאיתא בפרקי אבות כמה הפכים בין בלעם לאברהם.

כשאברהם ראה אנשים בצרה, גם אם היו אלו אנשי סדום, הלך להתפלל בעבורם ומשם דרשו חז"ל שקבע מקום לתפילתו, שנא' וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, וכשסיים תחנוניו כתיב 'ואברהם שב למקומו'.

ובכך ביזה אותו בלק כמשליך אבל אחר הנופל ואמר לו: 'ברח לך אל מקומך' ותמשיך לשחק כאילו אתה בדרגה של אברהם אבינו שקבע מקום לתפילתו.

בלעם

ידוע הכלל בש"ס 'אדם בהול על ממונו', והנה, האיש שמצאנו אותו תמיד בהול על ממונו הוא בלעם, שלמרות שידע שהקב"ה אינו חפץ שיקלל את ישראל, התחכם בכל אפשרות כדי ללכת אל בלק, אולי יקבל את הממון שהובטח לו, גם כאשר נחל כשלון, יעץ לבלק עצה רעה להחטיא את ישראל וכאשר פרצה המגפה בישראל, מיד בא לדרוש ממון על העצה שנתן ושם נחל מפלתו ונהרג.

זה נרמז בשמו, שהרי בלע"ם ר"ת בהול לעולם על ממונו.

והנה ברכת ברך

בספר 'תורת משה' למרן ה'חתם סופר' כותב בשם גאון קדוש אחד מדבר (הכוונה לחמיו הרעק"א) עה"פ 'לקב אויבי קראתך והנה ברכת ברך', שיש בשנה קל"ב ימים שאין אומרים בהם תחנון (30 ניסן, 6 אייר, 16 סיון, 5 תמוז, 8 אב, 6 אלול, 23 תשרי, 6 חשוון, 9 כסלו, 6 טבת, 7 שבט, 10 אדר סה"כ קל"ב) ושאר רכ"ב הימים הנותרים הם בחינת ימי דין, שבהם אומרים תחנון.

בלק אמר לבלעם 'לק"ב אויבי קראתך', שיהפוך את קל"ב (לק"ב) ימי הרחמים הנ"ל, לימי דין. אך במציאות, 'והנה ברכת ברך' שגם את ה'רכ"ב' (בר"כ) הימים של דין ברכת וקיצרת.

הוספתי לזה רמז מן הכתוב בתהילים: 'רכב אלקים רבתיים' היינו רכ"ב ימים הם ימי דין - בחינת אלקים, שבהם אומרים פעמיים ביום תחנון.

ברכת מזל טוב

לאחי היקר, הרה"ח ר' יעקב לייב קלצקין שליט"א, ונור"ב הרבנית החשובה תחי' ולבנם הגדול הגאון המפורסם הרב אברהם שליט"א ונור"ב תחי' לרגל השמחה במעונם בנישואי בכורתם בשעט"מ עב"ג הי"ד

יה"ר שיזכו לרווחת מהם ומכל יוצ"ח הרבה נחת דקדושה ושפע רב עד בלי די, ויבנו בית נאמן בישראל בדרך ישראל סבא לתפארת בית אבות, אכ"ר.

המעוניין לקבל גליון זה באימייל וכן לכל הארה והערה, יכתוב לי בכתובת הנ"ל ויקבל מידי שבוע הגליון על הפרשה. maadoney@gmail.com